

A propòsit de *Mare Espanya* de Rafael-Lluís Ninyoles

Toni Mollà

Independent researcher

Abstract This essay, first and foremost, puts into context the relevance of Joan Fuster and Rafael-Lluís Ninyoles' work during the 1960s. In addition, it distinguishes their different way of analysing society in general, and Valencian society in particular. On one hand, Joan Fuster approached reality through literary essays. Ninyoles, on the other hand, adopted a sociological perspective. Two different ways of observing the world that the author of this study considers as supplementary. Finally, the essay argues that the book *Madre España*, written by Rafael-Lluís Ninyoles, constitutes a complete treatise about Spanish nationalist thought morphology, which is nowadays as valid as it was decades ago.

Keywords Essay. Social science. Social structure. Sociology of language. Nationalism. Ideology.

Sumari 1 Dos paradigmes complementaris. – 2 L'obra del sociòleg Rafael-Lluís Ninyoles. – 3 *Mare Espanya*. – 4 Conclusió provisional.

Edizioni
Ca Foscari

Submitted 2018-12-10
Published 2019-06-21

Open access

© 2019 | Creative Commons Attribution 4.0 International Public License

Citation Mollà, Toni (2019). «A propòsit de *Mare Espanya* de Rafael-Lluís Ninyoles». *Rassegna iberistica*, 42(111), 197-202.

DOI 10.30687/Ri/2037-6588/2019/111/011

1 Dos paradigmes complementaris

Joan Fuster i Rafael-Lluís Ninyoles representen dos *paradigmes de referència* inexcusables per als investigadors socials del País Catalans. Vistes en conjunt, les seues obres constitueixen el solatge interpretatiu – entre l’assagisme literari i la ciència social – de diverses generacions, entre les quals m’he d’incloure. Joan Fuster, amb llibres emblemàtics com *Nosaltres, els valencians* i *El País Valencià*, encarna l’avançada apassionada, decididament subjectiva, del *maitre à penser* nacional. La persona que va capgirar la manera de mirar el país i de mirar-nos nosaltres mateixos. Per la seua banda, Rafael-Lluís Ninyoles – «mitjançant la utilització d’una metodologia que ha de complir uns requisits concrets» (Tezanos 1987) – intenta d’objectivar el coneixement des de l’esfera de les ciències socials modernes. Dit a la manera de Bertrand Russell, aquest enfocament dual – al nostre entendre, complementari – respon a la distinció establida entre filosofia i ciència¹ del prestigiós filòsof britànic. Un binomi que, lluny de representar dos pols excloents, s’entrecreua sovint amb resultats creatius, ja que les fronteres del coneixement són, per definició, zones permeables. Aquest és, si més no, un dels objectius humanístics que comparteixen – o haurien de compartir – la *Intel·ligència* com a grup social i l’*Acadèmia* com a institució.

Salvador Giner considera l’obra assagística de Joan Fuster – juntament amb Josep Ferrater Mora i Vicens Vives – com una «part integrant del bagatge sociològic perquè són tractaments rigorosos del país on, de lluny, predomina l’element racional i científic damunt de l’ideològic i el polític» (Giner 1974). A diferència de l’assagisme referit, els llibres de Rafael-Lluís Ninyoles aporten un enfocament inèdit fins aleshores en l’anàlisi de la societat amb la incorporació de metodologia, recursos, tècniques i conceptes de disciplines acadèmiques institucionalitzades. «El meu plantejament» – declarava fa uns anys – «és de caràcter psicosocial, de sociologia del coneixement, de sociologia estricta, i crec que això fou una novetat respecte a llibres més estàndard sobre, diguem-ne, sociolingüística o nacionalisme» (Mollà 1986). Finalment, el sociòleg Ninyoles comparteix amb l’assagista Fuster un rebuig al pensament metafísic i una mirada material i positiva davant dels fets socials. Però les seues obres responen, decididament, a plànols intel·lectuals distints, a diferents expressions del coneixement. Dit clarament, Rafael-Lluís Ninyoles no és un assagista a la manera de Joan Fuster, sinó un investigador social «permeable a les vicissituds del propi context social, econòmic i polític» (Mollà 1986).

¹ Russell (1969) considera que «la filosofia es compon d’especulacions sobre temes l’exacte coneixement dels quals no és possible encara».

2 L'obra del sociòleg Rafael-Lluís Ninyoles

Als vint-i-cinc anys, Rafael-Lluís Ninyoles presenta *L'opinió pública* (1968), el primer llibre publicat sobre aquest tema a l'estat espanyol. Amb aquest treball pioner i, seguidament, amb *Conflicte lingüístic valencià* (1969) i *Idioma i prejudici* (1971), Ninyoles inaugura els estudis sociològics sobre el país i la seua estructura social. Ben mirat, el procés històric i els processos del coneixement social tenen una profunda interrelació que l'obra del sociòleg valencià simbolitza en la cultura catalana i en gran part hispànica més que cap altra.² El 1975 publica *Estructura social y política lingüística*, poc després traduït a l'italià (Roma: Ed. Armando, 1980).³ Es tracta també de la primera recerca fonamentada que un sociòleg dispensa al tema de la planificació i la política lingüístiques i les alternatives d'organització de la diversitat sociolingüística en el marc polític i territorial. Complementàriament, trau a la llum *Cuatro idiomas para un estado* (1977), una anàlisi comparativa de les llengües de l'estat i del nacionalisme lingüístic espanyol. Més tard, en aquesta mateixa línia, publicarà *El País Valencià a l'eix mediterrani* (1992), una interpretació del País Valencià dins dels territoris de llengua catalana. D'acord amb els factors econòmics i socials que estudia Ninyoles, i en contra dels intents disgregacionistes dels Països Catalans, aquest llibre avala que «l'espai valencià-català no és una hipòtesi, sinó un àmbit de constatació empírica». Ben mirat, un estudi rigorós que, des de la ciència social moderna, subratlla la perspicàcia assagística del literat Joan Fuster. Segons declarava llavors el mateix Rafael-Lluís Ninyoles, «la formulació central de Fuster es fa a partir de la llengua, la cultura i la història. Tanmateix, alguns dels processos econòmics, territorials o urbans posteriors a Fuster reforcen alguns punts de la seua interpretació i n'eixemplen el radi d'aplicabilitat, més enllà de la llengua o la cultura».

3 Mare Espanya

El 1979, Ninyoles publica la primera versió de *Madre España*, traduïda al català 20 anys després. Un llibre que estudia la morfologia del pensament nacionalista espanyol, «la seua gènesi, les seues tendències intel·lectuals i la seua pràctica política – que arriba al feixisme – i les seues propostes de futur» (Mollà 1986). La Generació del 98 és el

² Per a una caracterització de la sociologia valenciana, cal recórrer, precisament, a un estudi seu intitulat «Una perspectiva de la sociologia valenciana», publicat com a introducció a *Estructura social al País Valencià* (Ninyoles 1982).

³ Hi ha una versió en català a l'editorial Bromera (1990). I una altra gallega en Ed. Indo, Vigo (1991).

punt central de l'anàlisi de Ninyoles ja que aquest grup *generacional* de tanta anomenada entre el pensament polític espanyol concentra la paternitat del discurs ideològic sobre el *caràcter nacional* espanyol. Un discurs clarament essencialista - carregat de «pessimisme i d'enyorança» - que intenta, segons Ninyoles, construir una certa «consciència històrica» espanyola a partir de la desfeta colonial. El mite colonial, de fet, hi actua com a mecanisme compensatori de les misèries interiors i es converteix en la clau de volta d'una idea rígida i castellana d'Espanya. Claudio Sánchez Albornoz, Menéndez Pidal, Unamuno, Ortega y Gasset, Américo Castro, Maeztu, Salvador de Madariaga o Ganivet en són els capdavanters, malgrat les *diferències* entre ells.

L'ambigüitat intel·lectual d'aquesta generació ha permès, segons va escriure Manuel Vázquez Montalbán al seu dia, que «puga ser reivindicada per les derivacions del feixisme i per l'acràcia intel·lectual» (1997). Amb els matisos que calga, així continua sent a l'Espanya realment existent a hores d'ara. El resultat de la difusió d'aquell pensament fills del 98 n'és una mentalitat de pedra picada que ha colonitzat fins i tot les consciències de la progressia cultural, mediàtica i política espanyola, tan cosmopolita de boqueta com genuflecta, encara avui, davant la bandera amb què Franco va derrotar la legalitat republicana. Una mentalitat que considera l'ésser d'Espanya al marge de qualsevol *circumstància* o *contingència*. Espanya és, segons aquesta generació, una abstracció immutable davant del conflicte i impermeable al canvi social. Més preocupats per «què són», que no «per què són com són», la seua idea nacional «recolza», segons Ninyoles, «damunt de les nocions d'essència, personalitat col·lectiva o qualsevol altre substitut modern».

Mare Espanya denuncia precisament el component ideològic d'aquest pensament suposadament regeneracionista. Però la seua lectura - «contrastant empíricament les seues suposades fabulacions, i observant la congruència de les seues imatges amb la realitat, provant els seus graus de validesa i el tipus de connexió que mantenen amb els problemes concrets» - permet concloure que, «a més d'ideològica, la seua visió és també errònia». De fet, no hi ha cap investigació social en la ciència social hispànica que puga validar les formulacions historicofilosòfiques de la Generació del '98.

4 Conclusió provisional

L'any 1975 Joan Fuster publicava un llibre - amb «un deliberat èmfasi polèmic» - que ho deia tot en el seu mateix títol: *Contra Unamuno y los demás*. *Mare Espanya* va aparèixer uns anys després i la seua relectura d'ara és una invitació per a la reflexió serena i la crítica enraonada i positiva del fenomen nacionalista espanyol. Siga com vulga, al cap dels anys, tots dos llibres constitueixen, al meu entendre, un mateix «paradigma de referència».

Bibliografia

- Fuster, Joan (1975). *Contra Unamuno y los demás*. Barcelona: Ediciones Península.
- Giner, Salvador (1979). «El descobriment sociològic de Catalunya», dans «Estructura social de Catalunya», núm. monogr. de *Revista de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona*, 12, 17-25. DOI <http://dx.doi.org/10.5565/rev/papers/v12n0.1173>.
- Mollà, Toni (1986). «Un senyor sociòleg» (entrevista). *El Temps*. Febrer.
- Ninyoles, Rafael-Lluís (1968). *L'opinió pública*. Barcelona: Ed. Dalmau.
- Ninyoles, Rafael-Lluís (1969). *Conflicte lingüístic valencià*. València: Ed. Tres i Quatre.
- Ninyoles, Rafael-Lluís (1971). *Idioma i prejudici*. Palma de Mallorca: Ed. Moll.
- Ninyoles, Rafael-Lluís (1975). *Estructura social y política lingüística*. València: Ed. Fernando Torres.
- Ninyoles, Rafael-Lluís (1977). *Cuatro idiomas para un estado*. Madrid: Ed. Cambio 16.
- Ninyoles, Rafael-Lluís (1982). *Estructura social al País Valencià*. València: Ed. Diputació de València.
- Ninyoles, Rafael-Lluís (1992). *El País Valencià a l'eix mediterrani*. Tavernes Blanques: Ed. L'eixam.
- Russell, Bertrand (1969). *La meva concepció del món*. Barcelona: Edicions 62.
- Tezanos, José F. (1987). *La explicación sociológica: una introducción a la sociología*. Madrid: Ed. UNED.
- Vázquez Montalbán, Manuel (1997). *El escriba sentado*. Barcelona: Editorial Crítica.

